
УДК 271.4-722.53(477.8)"19/20"(092):[027.6:271.4-754(477.83-25)

**ОТЕЦЬ МИКОЛА ПРИСТАЙ – ДИРЕКТОР БІБЛІОТЕКИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ СВЯТОГО ДУХА (1992–
2009): ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ**

Тарас БУБЛИК,
кандидат історичних наук,
старший викладач Інституту історії Церкви,
Український Католицький Університет
ORCID: 0000-0002-1550-5875
tarbublyk@gmail.com

Анотація. У статті простежується життєвий шлях о. Миколи Пристая, греко-католицького священика, одного із настоятелів Греко-католицької семінарії в 1940-х роках. Відмовившись возз'єднатися з Російською православною церквою (РПЦ), він був насильно вивезений на спецпоселення, де змушений залишитися після свого звільнення. З виходом Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) з підпільних умов існування він повернувся в Україну і на запрошення церковного керівництва працював викладачем та директором бібліотеки відновленої Львівської Духовної Семінарії Святого Духа, займаючись формуванням та розвитком бібліотечного фонду. Після його смерті бібліотека була названа на його честь.

Ключові слова: *Микола Пристай, Львівська Духовна Семінарія Святого Духа, бібліотека ім. о. Миколи Пристая, Українська Греко-Католицька Церква, відродження УГКЦ.*

УГКЦ в ХХ ст. пережила понад чотири десятиліття переслідувань та репресій з боку комуністичного тоталітарного режиму. Греко-католицьке духовенство в Галичині та Закарпатті було поставлене перед важким вибором – возз'єднатися з РПЦ чи відмовитися і тим самим наразити своє життя та життя своїх рідних на небезпеку арешту чи заслання у віддалені райони СРСР. Хоча УГКЦ й була офіційно

ліквідована, проте вдалося організувати підпільні церковні структури з єпископами, священниками, громадами, монастирями та семінаріями. Існування Церкви в катакомбах та зміна політичної ситуації в СРСР дозволили греко-католикам наприкінці 1989 року добитися від радянської влади дозволу на реєстрацію своїх громад, що означало офіційну легалізацію УГКЦ. В 1990-х роках, вже в умовах незалежної України, відбувалося стрімке відродження церковної інфраструктури. Саме у Львові, після 45-ти років, відновила свою діяльність Духовна Семінарія. Очевидно, першочерговим завданням перед керівниками стало вирішення проблеми приміщень, забезпечення навчального та формаційного процесу. Поряд із тим від самого початку керівництво Семінарії та студенти у співпраці з діаспорними меценатами почали формувати бібліотечний фонд. Вже з 1992 року бібліотеку очолив о. Микола Пристай, один з останніх настоятелів Духовної Семінарії у Львові, яка була закрита в 1945 році.

Мета цієї статті проаналізувати життя і діяльність о. Миколи Пристая, директора бібліотеки Львівської Духовної Семінарії. Для досягнення мети необхідно, по-перше, представити його навчання та священничу діяльність в 1940-х роках; по-друге, оцінити ставлення до ліквідації структур УГКЦ та воз'єднання греко-католицького духовенства з РПЦ; по-третє, охарактеризувати діяльність в структурах відновленої Духовної Семінарії у Львові в 1990–2000-х роках.

Для написання статті використано інтерв'ю з о. Миколою Пристаєм, яке він дав незабаром після свого повернення до Львова і зберігається в Архіві Інституту історії Церкви. Також з архіву управління МВС у Львівській області опрацьовано облікову справу на виселення о. Пристая та його родичів. Для повноцінного висвітлення його життєвого шляху (походження, навчання, початки душпастирської кар'єри) взято до уваги особову справу з фонду Митрополичої консисторії Центрального державного історичного архіву України у м. Львів. Чимало інформації про постать директора семінарійної бібліотеки і про історію самої установи можна почерпнути з його книг: «Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія 1783–1945» та «Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія в Рудно 1990–2006», які він написав і видав вже маючи понад 90 років.

Микола Пристай народився 29 грудня 1910 року в с. Воля Задеревацька Стрийського повіту (тепер Стрийський район Львівської області) у селянській родині Петра і Розалії з роду Ходовицьких. Відразу ж після його народження сім'я переїхала в с. Підбереж Долинського повіту

(тепер Калуський район Івано-Франківської області). Саме тут він навчався в місцевій народній школі, а опісля в Першій державній гімназії ім. Юзефа Пілсудського в Стрию, яку закінчив в 1932 році. У цьому ж році був прийнятий до Греко-католицької духовної семінарії у Львові. Під час навчання завершив курс кооперативного діловодства [ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 1в, спр. 729, арк. 3]. Також отримав професійний досвід з палітурництва і навіть керував палітурним відділом при Читальні українських студентів-богословів ім. М. Шашкевича [ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 1в, спр. 729, арк. 4]. Семінарію закінчив в 1937 році, а 3 червня 1939 року одружився з Ярославою-Любою Тис, учителькою в Бачині (тепер Самбірський район), донькою о. Прокопа Тиса, пароха в Торчиничах Самбірського деканату (тепер Самбірський район Львівської області). Проте подружнє життя Миколи Пристая швидко закінчилося, оскільки 14 січня 1940 року дружина померла через важку хворобу. До речі, її батько 28 червня 1941 року загинув від рук НКВС в с. Піски Комарнянського деканату (тепер Львівський район Львівської області), під час відступу радянських військ із Західної України [Прах, 2015, с. 20–21]. Після смерті жінки Микола Пристай перебував у родинному селі. Вже як вдівець він подав прохання на священничі свячення, які отримав з рук єпископа-помічника Львівського Никити Будки 12 лютого 1942 року в соборі св. Юра у Львові [ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 1в, спр. 729, арк. 21]. Треба сказати, що нововисвячений священник Микола Пристай погодився поїхати для душпастирської праці на Лемківщину, апостольським адміністратором якої на той час був о. Олександр Малиновський, у минулому віце-ректор Семінарії у Львові. Щоправда о. Микола не довго пробув поза Львовом. Спочатку з лютого по березень 1942 року був співробітником в парафії села Явірки Мушинського деканату на Лемківщині, а від квітня по жовтень співробітником в Злоцькому того ж деканату (тепер села в Малопольському воєводстві Польщі). У своєму інтерв'ю о. Микола згадує, що невдовзі до нього написав вл. Йосиф Сліпий і запропонував повернутися до Львові і обійняти посаду префекта Греко-католицької семінарії. Священник спочатку не дуже хотів повертатися: «Я, по правді сказати, не дуже радий був. Що там до Львова їхати? У тих мурах, в яких я вже був 5 років, і боявся я ректора, як з ним працювати. То мене трохи відстрашувало» [АПЦ, ф. 1, оп. 1, спр. П-339, арк. 9]. До квітня 1945 року о. Микола працював в Семінарії.

Після закриття духовного навчального закладу радянською владою о. Пристай влаштувався на роботу в бібліотеку Львівського медичного

інституту. Відмовився «возз'єднуватися» з РПЦ, хоча особисто знав о. Гавриїла Костельника, керівника Ініціативної групи по возз'єднанню ГКЦ з РПЦ, і той обіцяв надати якусь парафію, за його словами, щоб о. Пристай «не пропав» [АЩ, ф. 1, оп. 1, спр. П-339, арк. 19]. Надалі він проживав у Львові зі своїми братами та сестрами, по необхідності здійснював підпільну душпастирську працю. Так, він хрестив дітей колишнього викладача Малої Семінарії у Львові Юліана Редька, згодом відомого українського мовознавця [АЩ, ф. 1, оп. 1, спр. П-707, арк. 9]; відправляв недільні богослужіння в квартирі директора бібліотеки медінституту Нестора Рудницького [АЩ, ф. 1, оп. 1, спр. П-339, арк. 17]. Також о. Микола недовго відправляв по неділях в парафіяльній церкві в Пустомитах коло Львова [АЩ, ф. 1, оп. 1, спр. П-339, арк. 17]. У той час о. Пристай заочно навчався і закінчив Московський державний бібліотечний інститут ім. В. М. Молотова. В 1948 році він протягом двох місяців перебував на курсах підвищення кваліфікації для працівників бібліотек у Москві [УМВС ЛО, ф. 111, оп. 1, спр. Р-15861, арк. 19].

Хоча колишньому префекту вдалося уникнути арешту, проте він потрапив під хвилю виселення, пов'язану із вбивством 24 жовтня 1949 року відомого радянського діяча Ярослава Галана у Львові. Вже 19 листопада на нього була заведена облікова справа на виселення. 7 грудня о. Пристай був арештований разом із сестрами Магдалиною, Дарією та братами Ярославом і Тарасом; три тижні перебував у пересильному пункті у Львові. Вже 14 грудня Особливою нарадою при МДБ СРСР родину Пристаїв «як сім'ю посібника учасників банди ОУН» засуджено на виселення на спецпоселення під нагляд органів МВС [УМВС ЛО, ф. 111, оп. 1, спр. Р-15861, арк. 6]. 29 грудня 1949 року були етаповані в селище Бада Забайкальського краю, куди прибули 22 січня 1950 року. За іронією долі о. Пристай вже після свого звільнення дізнався про справжню причину свого арешту – вбивство Я. Галана [АЩ, ф. 1, оп. 1, спр. П-339, арк. 21].

Із матеріалів облікової справи на виселення можна дізнатися про причину репресій проти о. Пристая і його братів та сестер. Згідно формулювань оперуповноваженого відділу «О» УМДБ Львівської області лейтенанта Мамушева колишній префект звинувачувався у тому що: «в період німецької окупації працював викладачем духовної семінарії у Львові. Будучи переконаним греко-католиком і не бажаючи возз'єднатися з православ'ям, Пристай покинув парафію і перейшов на роботу в бібліотеку Львівського Медінституту. Крім того, Пристай

неодноразово був присутній на мітингах, зорганізованих українськими націоналістами. Проживаючи в м. Львові, Пристай був пов'язаний з учасником оунівської молодіжної організації Федоришиним, в квартирі якого Пристай зберігав націоналістичну літературу. При арешті Федоришина в його квартирі була вилучена націоналістична література, що належала попу Пристаю» [УМВС ЛО, ф. 111, оп. 1, спр. Р-15861, арк. 34]. Аналізуючи документи справи можна дійти до висновку, що все робилося поспіхом. У справі чимало перекручень та недостовірних фактів. Так, рідна сестра Магдалина (1919 р. н.) в довідці про родину Пристаїв записана як дружина о. Миколи [УМВС ЛО, ф. 111, оп. 1, спр. Р-15861, арк. 13]. Також священника звинувачували в участі на мітингах в с. Підберізці Винниківського району (тепер Львівського району) на Львівщині, хоча він там ніколи не душпастирював, що згодом вияснили самі ж співробітники обласного управління КДБ [УМВС ЛО, ф. 111, оп. 1, спр. Р-15861, арк. 5, 83].

Спочатку о. Пристай працював креслярем в Бадинському ліспромгоспі, в червні 1950 р. переведений у селище Чита-1 Забайкальського краю. Викладав німецьку мову в школі робітничої молоді, паралельно навчався в місцевому педагогічному інституті. 17 квітня 1956 року був звільнений із спецпоселення. У 1957 р. повернувся до Львова, проте влаштуватись на роботу як колишній спецпоселенець не зміг, виїхав до Києва, а відтак до Москви. За словами о. Пристая, йому вдалося отримати призначення на вчительську посаду, оскільки на той час вже мав диплом учителя і чиновник з Міністерства освіти підписав його документи, не читаючи біографії [АЩ, ф. 1, оп. 1, спр. П-339, арк. 24]. Дістав направлення на роботу в с. Окіно-Ключі Бичурського району в Бурятській АРСР, до 1967 р. працював учителем німецької мови. Потім переїхав у м. Улан-Уде, де продовжив учителювати.

У вересні 1991 р. о. Пристай повернувся в Україну. Вже будучи дуже поважного віку, він погодився на пропозицію попрацювати у недавно відродженій Духовній семінарії у Львові. Щоправда колишній префект повернувся не у старе приміщення на вул. Коперніка, а у тимчасово надані місцевою владою житлові будівлі піонерського табору «Гренада» об'єднання «Львівколгоспздравниця» у селищі Рудно недалеко Львова [Потупа, 1992, с. 1, 3]. Спочатку о. Микола викладав латинську, церковно-слов'янську, німецьку мови та «Історію семінарії». Вже 22 січня 1992 року о. Пристай був призначений директором семінарії бібліотеки, яку фактично слід було створювати від самого початку. У старій, довоєнній Семінарії функціонувала доволі хороша бібліотека,

яка станом на 1938 рік налічувала 5939 томів [Бібліотека Богословської Академії, 1973, с. 405]. Фактично бібліотека Семінарії була сформована з трьох бібліотек – семінарійної (книгозбірня, яка збиралася ще від часів заснування Семінарії в 1783 році), Богословської академії (створена в 1929 році) та Українського богословського наукового товариства (засноване 1923 року) [Лоштин, 2018, с. 228]. Цією установою керував Ярослав Чума, магістр філософії з літератури та педагогіки, викладач Богословської академії у Львові [Пристай, 2003, с. 249]. На початку Другої світової війни, під час бомбардування Львова, одна з бомб впала на семінарійну церкву Святого Духа, при тому були пошкоджені бібліотечні приміщення і відповідно книжковий фонд [Бібліотека Богословської Академії, 1973, с. 401]. До закриття духовного закладу в квітні 1945 в його стінах ще діяла бібліотека, однак після цього її фонди були роздані по різних бібліотечних установах [Папа, Hladysh, 2022, с. 162–163] або пропали безслідно [Пристай, 2003, с. 406].

Після отримання приміщень у Рудному з ініціативи семінаристів Зеновія Харкавого, Тараса Біля та Стефана Попка розпочалося збирання книг. Перш за все, відновлена Семінарія отримала великі збірки від закордонних жертводавців – о. д-ра Юрія Федоріва, о. мітрата Івана Шевціва, о. Івана Терлецького, о. Романа Мірчука та ін. Також свої книжкові фонди передавали місцеві священники (о. Ростислав Процюк, о. Ігор Цар, о. Іван Оберишин). Вагомий внесок в розбудову семінарійної книгозбірні зробив римський осередок УГКЦ, передавши чимало богословської літератури для львівських семінаристів. Зокрема, станом на 2005 рік бібліотека Семінарії складалася з наступних фондів: основний фонд (українська, польська і російська літератури) – близько 20 тис. екземплярів; англomовна література (4187 екземплярів); періодика (журнали) – 2280; газетні річники (180); стародруки церковнослов'янською мовою (38); антична література (латина, грека) – 119; італійська література (147); німецька література (252). Таким чином, загальна кількість екземплярів становила 27 203 одиниці [Пристай, 2006, с. 73].

Отець Пристай особисто контролював процес наповнення фонду бібліотеки, дуже часто, незважаючи на свій поважний вік, їздив у книгарні та книжкові «барахолки» Львова для купівлі необхідної літератури. Також директор бібліотеки відвідував щорічні книжкові ярмарки, які організовувалися ГО «Форум видавців» від 1994 року. Микола Пристай особисто займався укомплектуванням бібліотеки, каталогізацією та інвентаризацією книг, а навіть проектував книжкові

полиці. У своїй книзі «Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія в Рудно 1990–2006» він згадав про ці полиці: «Книжки були розташовані на 12 стелажах та на 4-х окремих містилася англійська література, шафа для карткового каталогу. Довжина всіх полиць, на яких лежали книжки, виносила 600 метрів» [Пристай, 2006, с. 73]. Для допомоги о. Пристаю у функціонуванні бібліотеки допомагали 8 семінаристів, які переважно займалися обслуговуванням читачів та впровадженням комп'ютерних технологій [Пристай, 2006, с. 70]. Із відродженням Львівської Богословської Академії (1994), а згодом її реорганізації в Український Католицький Університет (2002) була створена бібліотека, яка від самого початку володіла значно чисельнішим та різноманітнішим бібліотечним фондом і на даний час продовжує активно розвиватися, постійно розширюючи книжковий асортимент та впроваджуючи новітні технології [Папа, Hladysh, 2022, с. 168–178]. Оскільки львівські семінаристи одночасно являються студентами філософсько-богословського факультету УКУ, то вони вільно та без жодних перешкод можуть користуватися фондами бібліотеки університету.

Помер о. Микола Пристай 17 квітня 2009 року і був похований в с. Підбереж Долинського району на Франківщині, звідки він був родом. Згодом семінарійна бібліотека була названа в його честь і в читальному залі організована постійна виставка.

Життя і діяльність о. Миколи Пристая, з одного боку, типове для тієї частини греко-католицького духовенства, яке відмовилося возз'єднатися з РПЦ. У переважній більшості їх чекали арешти та висилки. З іншого боку, йому вдалося, переживши радянський час, ще чимало прислужитися для відновлення церковної інфраструктури УГКЦ в 1990–2000-х роках. На посадах викладача і директора бібліотеки Львівської Духовної Семінарії він багато зробив для налагодження нормального навчального і наукового процесу відродженого духовного закладу. Отець Микола Пристай для семінаристів, які навчалися у ці роки, став живим символом єдності між довоєнною та новою Семінаріями.

Література:

Папа, І., Hladysh, О., 2022, The History of Development and the Challenges of the Present in the Theological Collection of the Ukrainian Catholic University Library, Theological Libraries and Library Associations in Europe. A Festschrift

on the Occasion of the 50th Anniversary of BETH, ed. by Leo Kenis, Penelope R. Hall, Marek Rostkowski, с. 156-185.

Архів Інституту історії Церкви (АІЦ), ф. 1, оп. 1, спр. П-707, інтерв'ю з Тетяною Кульчицькою (про батька проф. Юліана Редька), 08.07.1997.

АІЦ, ф. 1, оп. 1, спр. П-339, інтерв'ю з о. Миколою Пристаєм, 19.11.1992.

Бібліотека Богословської Академії, 1973, Світильник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, упор. П. Сениця, т. 1, Торонто-Чикаго, с. 400-406.

Лоштин, Н. Т., 2018. «Правильник» 1934 року бібліотеки Греко-католицької духовної семінарії у Львові (за документами ЦДІА України, м. Львів), Архіви України, Вип. 1 (312), с. 226-233

Потупа, О., 1992. Семінарію передано у власність Церкви, Мета, 26 квітня, с. 1, 3.

Прах, Б., 2015. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини, т. I, Львів: видавництво Українського Католицького Університету, 722 с.

Пристай, М., 2003, Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія 1783-1945, Львів-Рудно, 470 с.

Пристай, М., 2006, Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія в Рудно 1990-2006, Львів-Рудно, 356 с.

Управління Міністерства Внутрішніх Справ Львівської області (УМВС ЛО), ф. 111, оп. 1, спр. Р-15861.

Центральний державний історичний архів України у м. Львів (ЦДІАЛ), ф. 201, оп. 1в, спр. 729, на 26 арк.

FATHER MYKOLA PRYSTAY, THE DIRECTOR OF THE LIBRARY OF LVIV THEOLOGICAL SEMINARY OF THE HOLY SPIRIT (1992-2009): STROKES FOR HIS PORTRAIT

Taras Bublyk
PhD (History),
Senior lecturer,
Institute of the Church History,
Ukrainian Catholic University
ORCID: 0000-0002-1550-5875
tarbublyk@gmail.com

Annotation. The paper says about the life path of Fr. Mykola Prystaya, a Greek Catholic priest, one of the rectors of the Greek Catholic Seminary in the 1940s. Having refused to reunite with the Russian Orthodox Church, he was forcibly taken to a special settlement, where he had to stay after his release. After the UGCC's exit from underground, he returned to Ukraine. Being invited by the church leadership, he worked as a teacher as well as a director of the library in the restored Lviv Theological Seminary of the Holy Spirit. He was engaged in forming and developing the library fund. After his death, the library was named after him.

Key words: *Mykola Prystay, Lviv Theological Seminary of the Holy Spirit, library named after Mykoly Prystaya, Ukrainian Greek Catholic Church, revival of the UGCC.*